

Kulttuuri: OK!

Toimittajat oman lehtensä kriitikkoina ja kritisoitavina

Toimittajat itse ajattelevat yleisesti, että toimittajien ammattikunta on itse ankarin kriitikkonsa. Esimerkiksi Unto Hämäläisen (1998) mukaan journalismikritiikki luonnistuu parhaiten sellaiselta, joka tuntee lehdenteon käytännön. Samalla hän muistuttaa, että jokaisella tiedotusvälineellä on oma sisäinen kritiikkinsä ja että talon oma kritiikki on ”merkittävin yksittäisen toimittajan työtä ohjaava tekijä”.

Tässä artikkelissa kuvaan tarkemmin, miten toimitusten sisäinen kritiikki toimii ja mitä toimittajat itse siitä ajattelevat. Analyysi perustuu kahden maakuntalehden, Aamulehden ja Pohjalaisen, toimittajille tehtyihin teemahaastatteluihin sekä toimituksessa tuotettujen aamupalaverikirjoitusten tarkasteluun.¹ Aamupalaverikirjoituksilla tarkoitan sitä kirjallista palautetta, joka lähetetään yhteisesti aamuisen toimituskokouksen jälkeen koko toimitukselle sähköpostitse.

Teemahaastattelut tehtiin touko-lokakuussa 2001. Mukana oli neljä kokenutta toimittajaa kummastakin lehdestä eli yhteensä kahdeksan toimittajaa. Haastateltaviksi valittiin kokeneita toimittajia. Heillä oli takanaan keskimäärin 26 vuotta alalla, ja he olivat joko haastatteluhetkellä tai aiemmin toimineet kirjoittavina uutistoimittajina. Haastateltavat esiintyvät artikkelissa nimettöminä.

Artikkeli etenee siten, että ensin käsittelen toimittajien käsityksiä palautteesta yleensä sekä kuvaan heidän suhtautumistaan siihen. Seuraavaksi eritellen, mitä haastatellut ajattelevat oman talonsa sisäisestä palautteesta ja sen toimivuudesta. Artikkelin loppuosassa otan esimerkkejä siitä, millaista aamupalaverioiden palaute todellisuudessa on, eli miten saman lehden toimittajat kritisoivat itseään ja toisiaan palautekirjoituksissa. Kritiikin kehä sulkeutuu lopussa kysymykseen siitä, voiko työtään kritisoivia toimittajia vielä kritisoida.

Kuka haluaa katsoa taustapeiliin?

Kaikki haastateltavat kertoivat saavansa palautetta työstään ainakin jonkin verran. Suurin osa kuitenkin totesi, että enemmänkin palautetta voisi saada. Sen sijaan toimittajien suhtautuminen palautteeseen vaihtelee: osa pitää sitä tarpeellisena, kun taas osa on sitä mieltä, ettei jo tehtyjä töitä kannata jäädä liiaksi vatvomaan.

Palautetta tärkeempi on valmistautuminen seuraavaan päivään. Mä oon huomannut, että me vanhemmat toimittajat mieluummin mennään jo seuraavaan päivään. Ei katota enää taustapeileihin.

Palautteen – varsinkin kielteisen – vastaanottaminen ei ole toimittajalle helppoa, kenellepä olisi. Monet haastatelluista totesivat, että uutisjuttukin tuntuu henkilökohtaiselta, omalta tekstiltä ja että tuntuu pahalta, kun muut siihen puuttuvat. Vielä arempia arvostelun kohteita ovat jutut, joissa toimittaja on laittanut luovuutensa peliin, kuten henkilöhaastattelut ja reportaasit.

Ei oo kovin helppoo ajatella, että joku toinen rupee ronkkimaan sitä sun juttuas. Mutta silti järki sanoo, että hyvä kun tulee palautetta.

Kaikkia palaute ei kuitenkaan hetkauta samalla tavalla. Muutama toimittaja oli sitä mieltä, että toimittaja *itse* osaa arvioida, kuinka hyvin hän on onnistunut jutun teossa. Silloin muiden kommentit, ainakin moitteet, menevät enemmän tai vähemmän ohi korvien.

Kyllä mä tiedän, että mun pitäis suhrautua siihen (palautteeseen) asiallisesti, mutta enemmän mä oon kuin se erotuomari, se Seppo Mäkelä, että ”kyllä mua voi haukkua, mutta se on ihan sama kuin haukkuisi tuota jäähyaition ovea tuossa”.

Vaikka palautteen vastaanottaminen joskus kirpaisee, näkyy vastauksista silti tarve saada jonkinlaista vastakaikua – erityisesti oman talon väeltä. Jutut tehdään lukijoille, mutta palautetta odotetaan ja toivotaan lähinnä työkaveireilta ja toimituksen johdolta.

Talon sisällä saa palautetta hyvin, hyvin harvoin. Viimesen vuoden aikana ehkä kolme kertaa. Mua harmittaa, koska siellä aamupalaverissa ei kukaan koskaan sano mitään. Ei ikinä. (...) Se on loppujen lopuksi kauheen tärkeetä, mitä kollegat ajattelee. Vaikka eihän me tietenkään kollegoille kirjojeta, lukijoille me kirjojetaan.

Suurin osa toimittajista kertoi ilahtuvansa lukijapalautteesta, jota nykyään tulee enimmäkseen sähköpostitse. Usein lukijapalaute nähdään osoitukseksi siitä, että toimittaja on onnistunut ”sohaisemaan”, herättämään keskustelua. Lukijapalautteeseen suhtaudutaan kuitenkin usein eri tavalla kuin talon sisäiseen palautteeseen: lukijapalautteesta ollaan kiitollisia, mutta sitä ei pidetä erityisen asiantuntevana. Tätä perustellaan sillä, että lukijapalaute koskee yleensä sitä asiaa tai henkilöä, josta on lehdessä kirjoitettu, ei itse juttua tai sen teko-tapaa.

Lukijat eivät toimittajien mielestä osaa arvioida esimerkiksi jutun rakenteellisia ominaisuuksia, vaan lähinnä sitä, onko juttu kiinnostava. Joskus lukijan lähettämän palautteen vinoileva tyyli ja anonyymisyys harmittavat.

Ne (lukijapalautteet) on osittain ärsyttäviä siitä syystä, että ne tulevat usein nimettöminä ja niissä oikein avoimesti auotaan päätä. Ja aivan epäolennaisiin seikkoihin kiinnitetään huomiota. Mutta kun on tällainen vanha kyynikko, niin eihän tollaset silleen missään tunnu.

Vain yksi haastatelluista toimittajista oli sitä mieltä, että lukijoilta saatu palaute on arvokkaampaa kuin esimerkiksi esimiehen antama palaute. Toimittaja arveli, että lukijat ovat kommentissaan rehdimpiä.

Se (lukijapalaute) on paljon tärkeempää kuin pomojen palaute. Sitä mä en oikeen noteeraa. Musta se on rehellisempää, kun se tulee lukijoilta.

Muut apteekkarit ja lääkintöhallitus arvioimassa

Kysymykseen ”kuka tai mikä taho on mielestäsi oikea arvioimaan toimittajan työtä ja toimittajan ammattitaitoa”, vastasivat lähes kaikki haastatellut samalla tavalla: muut toimittajat. Muutama toimittaja silti empi vastausta antaessaan, koska arveli, että on jotenkin *väärin* ajatella näin. He ajattelivat, että kysymykseen on olemassa tietty oikeaoppinen vastaus.

H: Kuka sun mielestä on oikea ihminen tai taho arvioimaan toimittajan työtä ja ammattitaitoa?

V: Olisi niin helppo sanoa että lukija.

H: Ai olis niin helppo?

V: No sehän olis kai se oikea vastaus.

Vastaavanlaisessa tilanteessa toinen toimittaja tuumi, että ”uskaltaiskohan vastata niin kuin apteekkari, että muut apteekkarit ja lääkintöhallitus. Vaikka

ei niin varmasti saisi sanoa, mutta niin se vain nyt on”. Mielenkiintoista onkin miettiä, miksi vastanneet häpeävät näkemystään siitä, että parhaita tuomareita ovat toimittajat. Kyse voisi olla vaikkapa siitä, että toimittajan takaraivoon on iskostettu periaate lukijoiden huomioon ottamisesta, mutta että käytännön työssä enemmän painoa saavat muiden apteekkarien ajatukset.

Ajatus siitä, että parhaiten toimittajan työtä pystyy kritisomaan toinen toimittaja, perusteltiin sillä, että vain toinen toimittaja tuntee journalistisen työprosessin vaiheet, paineet ja ehdot. ”Ulkopuolisten” kommentit ja neuvot saattavat aiheuttaa närää.

Kyllä mun mielestä toimittajan ammattitaitoa arvioi toimittajat. Me tiedetään se, me ollaan jutun teon ammattilaisia. Aika usein tulee sellaisia, jotka tulee sivusta sanomaan, miten asiat pitäisi tehdä. Kyllä siinä tulee ristiriitoja.

Päteviksi arvioijiksi nimettiin erityisesti työkaverit ja toimituksen johto, mutta heillekin asetettiin ehtoja: toimittajan pitää pystyä luottamaan esimiesten arvostelukykyyn ja journalistiseen kokemukseen. Arvioinnin toivottiin tapahtuvan kollektiivisesti.

Sen täytyy olla osaaja, joka ottaa kantaa. Silloin tarvitaan pöydän ympärille monta osaajaa, jotka sitten porukalla miettii.

Aamu alkaa arvioinnilla

Aamupalaveriin kokoontuu arki-aamuisin joukko toimittajia, jotka käyvät yhdessä lehden läpi ja arvioivat sitä. Aamuraadin kommentit kirjataan ylös, ja niistä lähetetään palauteteksti koko toimituksen yhteiselle postituslistalle. Lehtien esimiesten mukaan päivittäispalautteen tarkoitus on koota yhteen arviot tehdystä työstä, oppia virheistä ja kertoa sellaisista esimerkitapauksista, jotka on toteutettu oikeaoppisesti journalistisessa mielessä. Yhdeksi tavoitteeksi nimetään myös keskustelun herättäminen toimituksen sisällä.

Vaikka oman talon toimittajat ja esimiehet mielletään asiantuntevimiksi kriitikoiksi, vain harva toimittaja on tyytyväinen siihen, miten lehden sisäinen palaute toimii käytännössä. Ainoastaan yksi haastatelluista toimittajista ei kritisoinut talonsa palautekäytäntöä.

Jotkut valittavat palautteen vähäisyyttä ja toiset sitä, että palautteissa puututaan vääränlaisiin asioihin. Toimittajien mielestä palautteissa mieluummin moititaan kuin kehuaan, ja usein moitteet kohdistuvat pieniin yksityiskohtiin.

Seuraava tapahtumien kulku toistui usean toimittajan kertomissa kokemuksissa: toimittaja on kirjoittanut omasta mielestään hyvän, kovan uutisen, joka on kenties päätyneet etusivulle, ja toimittaja odottaa innostuneena, millaista palautetta aamuraati jutusta antaa. Harmikseen toimittaja saa seuraavan päivän palautekirjoituksesta lukea, että itse juttua ei kommentoida suuntaan tai toiseen, vaan että palautteessa on noteerattu ainoastaan jutun kuvatekstissä ollut pikkuvirhe, joka sekin sattui olemaan käsittelyportaan kömmähdys.

Tämäntyyppinen palaute ei luonnollisesti juuri mieltä ylennä, ja yksi haastatelluista nimesikin talonsa palautekäytännön *masennusautomaatiksi*. Toinen luonnehti sitä julkiseksi nolaamiseksi.

Älä ota sitä henkilökohtaisesti

Osa toimittajista toivoi, että aamuraati käyttäisi urakkaansa enemmän aikaa ja perehtyisi nykyistä huolellisemmin päivän lehden lukemiseen ja arviointiin.

No meidän oma palaute on ihan surkeeta talossa. Se on ihan kauheeta. Aamulla siinä pomot muutamassa minuutissa selaa lehden läpi ja siten joitakin hajahuomioita kerää siitä.

Aamuraadeissa istuneet toimittajat tiesivät lisäksi kertoa, että palautteeseen päätyneet kommentit ovat harvemmin kollektiivisesti hyväksytyjä, vaikka ne kirjataan koko raadin nimiin. Voi jopa käydä niin, että palautekirjoitus koostuu ainoastaan yhden tai kahden raatilaisen mielipiteistä. Yksittäisen kriitiikon on helppo piiloutua raadin taakse.

Mutta kun usein siihen palautteeseen menee tämmösiä irtoheittoja, pistoja sinne sun tänne, joka on yhden mielipide ja se menee koko porukan nimiin.

Toisen maakuntalehden esimies korostaa, että palautteen tarkoitus ei ole arvostella kirjoittajaa henkilönä, vaan arvostelu pureutuu hänen tekstiinsä ja työhönsä. Siitä ei kuitenkaan päästä mihinkään, että toimittajat selvästikin ottavat palautteen henkilökohtaisesti. Kielteinen ja epäreiluksi koettu arvostelu voi jäädä jurppimaan pitkäksikin aikaa, kun taas kiitokset lämmittävät kokeneenkin kirjoittajan mieltä. Palautteen antaminen onkin tarkkaa hommaa, josta inhimillinen puoli ei saa unohtua.

Esimiesten pitää olla tarkkana siinä palautteen antamisessa. Pitää jopa ajatella sitä ihmistä, jolle ne sen palautteen antaa.

Aamupalaverin pohjalta kirjatut kommentit ovat käytännössä ainoa virallinen palauteareena, vaikka toimitusten esimiesten mukaan myös henkilökohtaista, kahdenkeskistä palautetta annetaan toimittajille tarpeen mukaan. Toinen haastatelluista esimiehistä kertoi antavansa etenkin kielteistä palautetta kahden kesken suullisesti, kun taas toisen lehden esimies myönsi, että henkilökohtainen palaute jää vähäiseksi. Toimittajista valtaosa totesi, ettei saa lainkaan henkilökohtaista palautetta esimiehiltä. Ainoaksi epäviralliseksi palautekanavaksi mainittiin se, että työkaverit käytävällä huikkaavat, että ”hyvä juttu sulla oli lehdessä”.

Haastateltavat kaipaavat esimiehiltään nimenomaan kahdenkeskistä palautetta ja keskustelua. Ei ole tarkoituksenmukaista, että esimerkiksi kiireestä johtuvista huolimattomuusvirheistä huomautellaan julkisella postituslistalla, koska vahinko on jo tapahtunut, ja toimittajaa se harmittaa varmasti. Kahdenkeskisissä keskusteluissa jäisi tilaa myös perusteluille ja parannusehdotuksille.

Mun mielestä sellanen henkilökohtanen palaute olis parempaa, että käytäs esimiehen kanssa yhdessä läpi sitä juttua ja mistä voi ottaa opiks seuraavaa kertaa varten. Mutta tämmöstä meillä ei oo ollenkaan.

Pienempien lehtien toimituksissa palautteen antaminen ei välttämättä suju sen auvoisemmin. Myös Pauliina Penttilän (2001) haastattelemat toimittajat olivat tyytymättömiä palautteen saantiin. Hekin kritisoivat sitä, ettei toimitusten palaute ole erittelevää ja että varta vasten luodut palautejärjestelmät eivät tahdo toimia.

Aamupalaverissa kirjattua

Mitä aamupalaveripalautteissa sitten oikein sanotaan, ja millaista sisäistä kriitikkiä ne osaltaan edustavat? Tähän vastatakseni olen laatinut tiiviin yleiskuvauksen varsinaisten aamupalaverikirjoitusten sisällöstä sekä niiden tavasta kritisoida lehteä tai toimitusta (ks. Ruohomäki 2001).

Aamupalaverikirjoitukset on kerätty Aamulehdestä ja Pohjalaisesta. Aamulehden palautepostit käsittelevät joulukuun 2000 lehtiä, kun taas Pohjalaisen palautekirjoituksia on kerätty viiden kuukauden ajalta (marraskuu 2000 – maaliskuu 2001)². Kummankin lehden palautekirjoituksista on otettu analyysiin mukaan 200 kommenttia³, eli yhteensä 400 kommenttia. Palautepostien lisäksi olen kerännyt talteen myös kaikki ne lehdet, joita palautteet koskevat ja olen käyttänyt niitä apuna kommenttien tulkitsemisessa.

Aamulehden ja Pohjalaisen palautekirjoitukset eroavat toisistaan pituutensa ja käsittelytavan puolesta. Aamulehden palautteet ovat huomattavasti pitempiä, ja niissä on jokainen lehden osasto käyty läpi tai ainakin mainittu tyyliin ”*Kulttuuri: OK*”. Pohjalaisen palautteet ovat lyhyempiä, eikä niissä käydä järjestelmällisesti lehteä läpi osastottain. Kummankin lehden palautteista käy ilmi, että arvio on tehty kollektiivisesti aamuraadissa.

Usein kommentit ovat niin lyhyitä ja epämääräisiä, että on hankala erottaa, koskeeko kommentti esimerkiksi jutun sisältöä, kieliasua tai visuaalista ilmettä. Toisaalta, saman tulkintaongelman parissa joutuu painimaan myös palautteen varsinainen vastaanottaja eli lehden toimittaja.

TEEMA	Aamulehti	Pohjalainen
Lehti kokonaisuutena	46,5	27
Asiasisältö ja/tai kieli	19	27,5
Kieli	6	15,5
Visuaalisuus	18	20
Selostus	6,5	0,5
”Ei kommenttia”	1	-
Muut	3	9,5
Yhteensä	100 %	100 %

Taulukko. Palautekirjoitusten teemat ja niiden esiintyminen aineistossa.

Taulukosta näkyy, että palautekirjoituksista pääteemoja oli seitsemän. Niissä kommentoitiin lehteä tai sivua kokonaisuutena, jutun asiasisältöä ja/tai kieltä⁴, jutun kieliasua tai visuaalisuutta. Omiksi teemoikseen erotin myös selostukset eli kommentit, joissa selostettiin lehden sisältöä ilman minkäänlaista arviointia puoleen tai toiseen. Ei kommenttia -teema puolestaan tarkoittaa, että jokin lehden osasto oli ohitettu juuri näillä sanoilla. Viimeisenä teemana ovat vielä muut asiat, joihin kuuluu muun muassa neutraaleja tiedotusluonteisia asioita lehden välle.

Pohjalaisen palautteissa eri teemat saavat suurin piirtein yhtä paljon kommentteja, kun taas Aamulehdessä lähes puolet arvioista koskee lehteä kokonaisuutena. Tällöin vähemmälle huomiolle jäävät esimerkiksi juttujen sisältö ja kieli.

Yleinen teema kummankin lehden palautekirjoituksissa oli lehti, joskus myös osasto kokonaisuutena, johon kuului sellaisia kommentteja, jotka koskivat muun muassa lehden tai sivun toteutusta sekä juttujen arvostusta, eli sitä oliko vaikkapa pääjuttu valittu oikein. Esimerkiksi Aamulehdessä kommentoitiin: ”Lihan hintautuminen oikea valinta pääjutuksi.” Pohjalaisessa hie-man suositumpaa oli juttujen asiasisällön ja/tai kielen kommentointi.

Pohjalaisessa muun muassa kiiteltiin siitä, että ”Tuurin Ana esiteltiin asianmukaisesti”. Juttujen kieltä koskevia kommentteja oli Aamulehdessä huomattavasti vähemmän kuin Pohjalaisessa, jossa läksytettiin, että ”Jos Mustasaari ei tyytyväinen uusiin jätevesimaksuihin, niin onko Mustasaari silloin tyytymätön?”

Pyöreästi viidesosa kummankin lehden palautekommenteista kohdistui visuaalisuuteen, eli kuviin, taittoon ja grafiikkaan. Tähän teemaan laskin muun muassa kommentit: ”Uskomattoman ihana kuva Aspholmin kaupasta, Kotimaa: informatiivinen graafi premillä sekä Tyylikkäästi taitettu vähäeleinen etusivu”.

Pohjalaisesta puuttuivat lähes tyystin selostuskommentit, joita Aamulehden palautteissa näkee: ”Mielipiteet: MTV3/Yle -keskustelu jatkuu”. Aamulehdessä esiintyi myös mielenkiintoinen tapa kommentoida ulkomaan osastoa: ”Ulk.: ei kommentteja”. Tulkitsin sen siten, että raati oli kyllä katsonut ulkomaan osaston juttuja, mutta kun kenelläkään ei ollut niistä mitään sanottavaa, kirjattiin palautteeseen ”ei kommentteja”.

Lyhyitä kiitoksia ja selitettyä sapiskaa

Analysoin lehtien kommentit akselilla kielteinen–myönteinen, eli laskin, missä suhteessa palautteissa annetaan kiitosta ja moitteita. Osa kommenteista oli neutraaleja, eli niissä ei arvotettu juttuja puoleen tai toiseen. Aamulehden kommenteista 74 prosenttia oli myönteisiä, 14 prosenttia kielteisiä ja loput neutraaleja.

Pohjalaisessa myönteisiä kommentteja oli 53 prosenttia, kielteisiä 29 prosenttia ja neutraaleja 18 prosenttia. Aamulehdessä kiitosta annetaan tuntuvasi enemmän, kun taas Pohjalaisen toimittajille rapsahtaa myös moitteita. Voi pohtia, viestiikö tämä lehtitalojen erilaisista toimituskulttuureista: suorapuheiset pohjalaiset sanovat ikävätkin asiat halki, kun taas Aamulehdessä negatiivista palautetta kaihdetaan. Vai onko niin, että Aamulehden aamuraadilla ei ole mitään kielteistä sanottavaa lehdestään? Tuskinpa sentään.

Seuraavaksi analysoin palautekirjoitusten kommenttien perusteluja, toisin sanoen sitä, kerrotaanko niissä, *miksi* lehti, osasto tai juttu oli raadin mielestä hyvä tai huono tai *mikä* lehdessä tai jutussa on raadin mielestä hyvää tai huonoa. Päälinnän huomio on se, että Aamulehden yksittäiset kommentit olivat selvästi lyhyempiä kuin Pohjalaisen. Aamulehdessä saatettiin sanoa: ”Kotimaa: hyvä premi”, kun taas Pohjalaisessa asiaa kommentoitiin yleisemmin tyyliin:

Loppujen lopuksi tärkeintä on kumminkin se, että etusivu koostuu mielenkiintoisista elementeistä. Tiistain lehti teki niin, mm. Häkkisen vauvauutisen nosto osoitti huomattavaa uutisherkkyyttä.

Pohjalaisen palautteissa oli usein tapana, että raati perustelee mielipiteensä tai antaa parannusehdotuksen:

Vaikeiden lyhenteiden käyttöä otsikoissa tulisi välttää: ko. AER ei kerro välttämättä monellekään mitään. Niinpä AER:n olisi voinut tai pitänyt selkokielistää faktalaatikossa joka päivä.

Aamulehden palautekirjoituksissa tällainen perustelu oli harvinaista. Tyyppillisiä Aamulehden kommentteja ovat ”Pääkirjoitussivu: OK, Kotimaassa hyviä kokonaisuuksia” ja ”Miinusta omituisesta kuvakrediitistä”. Joskus on kuitenkin nähty tarpeelliseksi kertoa, mikä jutussa ansaitsi raadin kiitokset.

Tal: Kalkun tehdasjutussa hyvää etenkin se, että on jututettu tavallista työläistä eikä johtajaa tai psykologia.

Aamulehden esimiehen mukaan lehden palautekäytäntöä muutettiin pari vuotta sitten. Ensimmäinen muutos tehtiin nimitystasolla: aiemmin puhutaan palautteesta, nyt arviosta. Palaute-termistä luovuttiin, koska sen ajateltiin antavan väärän kuvan lehden arvioinnin tarkoituksesta. ”Tarkoitushan ei varsinaisesti ole antaa palautetta yksittäisille toimittajille vaan arvioida päivän lehteä ja toimittajien työtä, ei toimittajia itseään”, esimies perusteli.

Uudistus sisälsi myös sen, että arvioinnin periaatteet kirjattiin. Lisäksi arvioissa pyritään esimiehen mukaan karsimaan henkilökohtaisuuksia. Ulkopuolisen tarkkailijan silmissä uudistuksen huomaa parhaiten siinä, että moitittavat kommentit ovat vähissä (14 %) ja arvioiden kritiikki jää latteaksi. Puhutaanpa sitten arviosta tai palautteesta, voi kysyä, paljonko toimittajalle jää käteen kommentista ”Kotimaa: OK” tai ”ei kommentteja”.

Perusteluilla pääsisi pitkälle

Arvovaltaisin journalistisen työn tuomaristo löytyy toimittajien mielestä – ainakin periaatteessa – oman lehden kollegoista ja päällystöstä. Käytäntö on siten eri asia. Toimittajien mielestä palautetta ei ensinnäkään tule riittävästi. Lisäksi kaivataan henkilökohtaista kahdenkeskistä keskustelua siitä, mikä menikenties pieleen ja miten asioita voisi tehdä tulevaisuudessa paremmin. Joukossa on toki myös niitä, jotka eivät mielellään ”vilkuile peräpeiliin” ja väittävät viisveisaavansa esimiesten kommentteista, mutta he jäävät selväksi vähemmistöksi.

Virallinen aamupalaveripalaute ei sekään tunnu toimivan parhaalla mahdollisella tavalla. Aamuraadilta toivotaan inhimillisyyttä, perusteellisempaa arviointia ja tasapuolisuutta, ei irtoheittoja sinne sun tänne ilman minkäänlaisia perusteluja. Esimiesten mukaan palautteissa pyritään välttämään henkilökohtaisuuksia ja erityisesti moitteet yritetään kertoa toimittajalle henkilökohtaisesti. Tästä huolimatta palautekirjoitukset nostavat aika ajoin toimittajien verenpainetta, varsinkin silloin, kun toimittaja tuntee tullessa julkisesti nolatuksi tai moitituksi jostain pienestä yksityiskohdasta.

Aamulehden ja Pohjalaisen palautekirjoitukset ovat varsin erilaisia. Jo palautteiden teemat jakautuvat eri tavoin: Aamulehdessä kommentoidaan lähinnä suuria linjoja ja lehteä kokonaisuutena, kun taas Pohjalaisessa paneudutaan enemmän juttujen sisältöihin, kieleen ja kuviin. Näin ulkopuolisen silmin Pohjalaisen palaute on tarkempaa. Aamulehdessä jokaisesta osastosta yritetään sanoa jotakin, vaikkei sanottavaa olisikaan, kun taas Pohjalaisessa kommentoidaan vain silloin, kun on oikeasti jotain kommentoimisen arvoista.

Pohtia voi, onko parempi kommentoida koko lehti orjallisesti läpi lyhyin sutkautuksin kuin paneutua niihin asioihin, jotka todella kaipaavat kommentteja ja keskustelua. Puhutaanpa sitten arviosta tai palautteesta, jäävät kriittikkikommentit ainakin Aamulehdessä epämääräisiksi ja ympäripyöreiksi, kun neljä lehden sivua kattava osasto kuitataan kritiikissä parilla sanalla.

Kielteinenkin kommentti voidaan muotoilla monella eri tavalla. Miltä mahtoi tuntua siitä toimittajasta tai kuvaajasta, joka sai Aamulehden palautteessa terveisiä ”Päivän huonoin (?) kuva sivulla 29”? Pohjalaisessa annetaan enemmän sapiskaa toimittajille, mutta moitteetkin perustellaan ja usein myös kerrotaan, miten asiaa voisi kehittää. Näin virheistä ja niistä huomauttamisesta voi ottaa opikseen, ei nokkiinsa.

Onko lehden toimitus todellakin sisäisen journalismikritiikin tyyssija, niin kuin Hämäläinen (1998) antaa ymmärtää? Tässä artikkelissa olen käsitellyt vain kahden lehtitalon palautekäytäntöjä, joten yleistäminen on hieman kyseenalaista. Jo kahden lehden toimittajia jututtamalla voi silti todeta, että tyytyväisimpiä sisäiseen kritiikkiin ovat ne, jotka kritiikkiä antavat, eli esimiehet. Raadin ulkopuolelle jäänyt rivitoimittaja ei näe palautepolitiikkaa yhtä ruusuksena.

FM Katariina Ruohomäki on Vaasan yliopiston viestintätieteiden laitoksen tutkija.

Viitteet

- 1 Materiaali on kerätty touko- ja lokakuun välillä vuonna 2001. Aineisto liittyy tekeillä olevaan väitöskirjatutkimukseeni, joka käsittelee uutiskirjoittamista professionaalisesta näkökulmasta.
- 2 Pohjalaisen palautekirjoitukset ilmestyvät hieman harvempaan tahtiin kuin Aamulehdessä, ja lisäksi Pohjalaisen palautteet ovat lyhyempiä kuin Aamulehden.
- 3 Aineistossa yksi kommentti on usein erotettu luetteloviivalla tai plus- tai miinusmerkillä. Yleensä kommentti koskee vain yhtä juttua tai juttukokonaisuutta, mutta aineistossa on kommentoitu yhdellä virkkeellä myös kokonaista lehteä, osastoa tai sivua.
- 4 Asiasisältö ja/tai kieli -teema sisälsi muutamia epämääräisiä kommentteja, kuten ”ulko- maissa lehden lukujuttu”, joista on vaikea päätellä, kohdistuuko kommentointi kieleen vai sisältöön. Kieli-teeman kommentit puolestaan käsitelivät selkeästi juttujen kieliasua.

Kirjallisuus

Hämäläinen, Unto (1998).

Toivomuksia tutkijoille ja kritikoille. Journalismikritiikin vuosikirja 1998, Tiedotustutkimus 21:2.

Penttilä, Pauliina (2001).

Pomona toimituksessa. Uutis- ja toimituspäälliköiden roolit pienissä 7-päiväisissä sanomalehdissä. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A 99.

Ruohomäki, Katariina (2001).

Kuivia kuvatekstejä, onnistuneita otsikoita. Lehden toimittajilleen antama palaute. Teoksessa: Järvi, Outi (toim.) Erikoiskielet ja käännösteoria. Vaasa: Vaasan yliopisto.